

- forums. kultūra pēc radošās industrijas

RA?

DO?

ŠUMS?

●
22. maijs
Rīga, Tabakas fabrika

www.pecradosuma.lv

FORUMA PIEZĪMES

Forums „RA?DO?ŠUMS? Kultūra pēc radošās industrijas.” notika 2012. gada 22. maijā ar mērķi izprast, kā radošo industriju jēdziena parādīšanās ir izmainījusi kultūras lauku Latvijā. Forumu organizēja Laikmetīgās mākslas centrs, CultureLab, Rīga 2014, Britu padome. Atbalstīja Valsts Kultūrkapitāla fonds, Tabakas fabrika, ES programma „Kultūra 2007-2013”, žurnāls „Ir”, portāli arterritory.com un easyget.lv. www.pecradosuma.lv

Foruma piezīmes piedāvā foruma prezentāciju un diskusiju kopsavilkumu. Paustās idejas var nesakrist ar organizatoru viedokli, būt savstarpēji pretējas. Kopsavilkums neatspoguļo visu forumā runāto.

Foruma piezīmes sagatavoja: Ieva Rozentāle, Timurs Tomsons, Zane Zajančauska.
Foruma grafikas dizains: Zigmunds Lapsa,
Foruma piezīmju makets: Ingrīda Pičukāne,
Ilustrācijas: Ernests Kļaviņš

IEVADS

Drāma ap vārdiem.

Gatavojot foruma kopsavilkumu, bija frāzes, ko gribētos noklusēt, piemēram, „brīžos, kad jums ir izdevīgi – sauciet sevi par radošo industriju, brīžos, kad nav – nesauciet” vai „arī Dziesmu svētki ir radošā industrija”, jo, lai gan forums ir publiska vieta viedokļu apmaiņai, mums, protams, bija savi iemesli, kāpēc šo viedokļu apmaiņu rosināt. Ar savu iniciatīvu gribējām pievērst uzmanību situācijai, kuru forumā igauņu viesis, rakstnieks Berks Vahers nodēvēja par „*to talk the talk but not walk the walk*”¹, salīdzinot to ar padomju laikiem raksturīgo divkosību, kad tika teiktas vajadzīgās frāzes, cerot tāpat jau turpināt darīt iecerēto.

„Tā jau tāda drāma ap vārdiem,” iepazīties ar problēmas būtību, komentēja mākslinieks Ernests Kļaviņš, kuru acinājām forumam radīt pāris ilustrācijas, un viņam jāpiekrīt – visa šī jezga ir par to, kurš tad ir, kurš nav radošā industrija, vai radošās industrijas parādīšanās kaut ko sola līdz šim vienmēr cīņas pozīcijās esošajam kultūras procesam; vai jaunās iespējas, ko it kā ienes jaunais jēdziens, neaizies tikai jaunajiem spēlētājiem, kultūras procesu astājos vēl neaizsargātākās cīņas pozīcijās kā līdz šim. Jo vārdi jau nav tikai vārdi, vārdiem seko rīcība, radošās industrijas jēdzienam seko kultūrpolitikas vadlīnijas „Radošā Latvija”, atbalsta programma „BRIGĀDES” u.c.

Vienā no foruma diskusiju grupām izskanēja viedoklis, ka Latvijas situācijā radošā industrija ir politiķu ieviests jēdziens, kuram pēc tam mēģina pielāgot esošo situāciju. Šķiet, tā ir bijusi labi gribēta viltība, lai kultūrai piesaistītu jaunus līdzekļus, jaunas sadarbības iespējas, lai – kā tas izskanēja foruma panelīdiskusijā – „ievilktu sarunā arī Ekonomikas ministriju”. Tās gan var izrādīties pašu radītas lamatas – kultūras vērtību arvien vairāk pamatojot ar tās tirgus un industrijas potenciālu, tiek piemirsts, ka ne jau tur tā sāls. Investīcijas kultūrā nenāk atpakaļ kā maksājumi budžetā, investīcijas kultūras procesā veicina sabiedrības labklājību grūtāk izskaitļojamos, bet tāpēc ne mazāk būtiskos veidos – radot patīkamu dzīves vidi, gudrākus, apmierinātākus, jā arī - radošākus cilvēkus (industrijas valodā runājot - darbiniekus).

¹ Angļu val. izteiciens, kas norāda, ka kāda rīcība nesaskan ar sacīto

Ir skaidrs, ka izvairīties no jēdziena „radošā industrija” esamības nu jau vairs nav iespējams – kaut vai tāpēc, ka tas iestrādāts Eiropas Savienības naudas maisu birkās, un tomēr, viedokļu sadursme forumā liek domāt, ka ir vērts meklēt nākamo viltību – kā ar šo jēdzienu apieties tā, lai ar to vairotu jēgu, nevis divkosību? Varbūt kultūras ministrijai būtu jāklūst nevis par radošo industriju advokātu, bet „radošās industrijas” nozīme ekonomikā jāizmanto kā arguments investīcijām kultūras procesā un kultūrizglītībā? Jo, kā izskanēja forumā – ja saruks finansējums literatūrai, tad bērni lasīs mazāk, jaunajiem profesionāļiem būs knapāks vārdu krājums un tā rezultātā arī ekonomiku sildošajā reklāmas industrijā vairs nebūs to talantu, kas spēj veikli savirknēt vārdus. Tas ir – arī radošā industrija barojas no kultūrizglītības, mākslas un kultūra sprocesa, cilvēkiem, kas izvēlas dzīvot vienā vai otrā kultūrvidē.

Forums nerezultējās vienotā manifestā vai risinājumu receptēs, foruma mērķis bija radīt vietu jautājumiem blakus uzmundrinošajām izsaukuma zīmēm. Līdzās drāmai ap vārdiem „radošums” un „kultūra” aktualizējās arī citas idejas – nepieciešamība pēc alternatīvu finansējumu veidu meklēšanas (piemēram, loterijas fonds), prasība, lai vismaz daži no kultūras projektiem saņem 90-100% atbalstu VKKF konkursos, foruma paneldiskusijā arī kļuva redzams, ka „kultūras cilvēki” pārāk pašsaprotami uztver kultūras procesa nepieciešamību, savukārt it kā turpat netālu dzīvojošie „industrijas cilvēki”, savukārt, nenojauš, ka arī viņi bauda valsts atbalstītu kultūru, pat eksportspējīgajā Jaunajā Rīgas teātrī pērkot „par nodokļu maksātāju naudu” subsidētu biļeti.

Forumā kopsavilkums cenšas noķert visas izskanējušās idejas, cerībā, ka arī šiem vārdiem sekos rīcība.

ZANE ZAJANČKAUSKA, foruma kuratore.

DŽONS HOLDENS

„Radošās industrijas” tikumi un trūkumi.

DŽONS HOLDENS (Lielbritānija) - domnīcas „Demos” pētnieks un partneris, City University viesprofesors. Dž. Holdens pētījis kultūras organizāciju attīstīšanas iespējas, saikni starp sabiedriski finansētu kultūru un radošo industriju, kultūras vērtību un tās leģitimitātes krīzi, kultūras diplomātiju. Dž. Holdens konsultējis Britu Muzeju, Anglijas Mākslu padomi, Apvienotās Karalistes kultūras un sporta departamentu u.c.

Cilvēki kultūrā saredz un no kultūras sagaida atšķirīgas vērtības; un tas bieži vien būs atkarīgs no katra individuālās pieredzes un tā brīža lomas. Publika ir ieinteresēta kvalitātē, pieredzē, iedvesmojošos iespaidos – tā ļoti subjektīvi un personīgi; politikas veidotājus interesē, lai nauda, kas tiek ieguldīta, „pasauli veidotu par labāku vietu”, lai tiktu panākti ievērojami, izmērāmi, paredzami rezultāti; mākslās strādājošie, savukārt, ir interesēti savā mākslas procesā, bet ne tā paredzamībā. **Māksla patiesībā tiecas uz pretējo, prom no paredzamības.** Tā rodas spriegums starp valsts pārvaldes mikro-vadības līmeņa mērķiem, mākslas institūcijām un publiku. Šī dažādo skatījumu kombinācija nekur nepazudis, tāpēc vienkārši jāmeklē veidi, kā ar to strādāt. Mākslas pasaules cilvēki raizējas, ka valsts pārvalde iesaistās pārāk daudz, uzstādot pārāk daudz mērķus un uzdevumus. Dilemma – kā notvert un izmērīt kultūras vērtību bez iepriekš uzstādītiem mērķiem?

Tas rada tālākus jautājumus – bet ko gan mēs saprotam ar kultūru? Es labprāt par to domāju kā radošu darbu, kas spēj radīt jēgu. Vēl pirms gadiem trīsdesmit par kultūru runājām, iedalot to divās grupās: Mākslas, jau nostiprinājušās mākslas formas, kurām nepieciešams sabiedriskais finansējums. Tām tiek piedēvēta „augstāka kvalitāte” kā pārējām mākslas formām, to bauda un lieto galvenokārt labāk pārtikusī sabiedrības daļa.

Populārā kultūra: izklaide, masām domāta, šķietami zemākā kvalitātē, bet šīs kultūras nepieciešamību nemitīgi apliecina tirgus – cilvēki to pieprasa, pērk un tādejādi nodrošina tās dzīvotspēju.

Šāds skatījums vairs nav īsti parocīgs, jo robežas ir daudz neskaidrākas un, piemēram, **kultūras atbilde Vjetnamas karam nenāca no “augstajām mākslām”, visspēcīgāk tā nāca no Džimija Hendriksa Vudstokā.**

Viens no veidiem, kā uz kultūru var raudzīties šodien ir, iedalot:

- 1) sabiedriski atbalstītas mākslas (te būtisks jautājums - kurš pieņem lēmumus par atbalstāmo / neatbalstāmo?)
- 2) komerciālā kultūra, kas cīnās par izdzīvošanu tirgū, izdzīvo tas, par ko cilvēki ir gatavi maksāt. Šajā laukā eksistē vairums no radošajām industrijām.
- 3) Mājās darinātā kultūra, amatniecība, tajā skaitā mūsdienu tehnoloģiju – fotoaparātu, programmatūru, interneta, u.c. piedāvātās iespējas radīt kaut ko ārpus institūcijām.

Visas trīs jomas ir cieši saistītas, nodarbinātība pārklājas, izglītības sistēma baro visas trīs jomas, visas jomas viena otrai rada tirgus, tās izmanto vienu infrastruktūru utt.

Daži komentāri: pirmajām divām jomām ir “vārtu sargi”, no kuriem tiek saņemts apstiprinājums; tādu vārtu sargu nav trešajai jomai un tam, iespējams, ir visvērienīgākā ietekme uz mūsdienu uzņēmējdarbības modeļu maiņu. Tehnoloģiju piedāvātā pieeja radīšanai, savu darbu izplatīšanai utt, būtiski maina uzņēmējdarbība modeļus, kā arī ietekmē mākslas institūcijas – **publika vairs nav pasīva, tie ir cilvēki, kas grib iesaistīties un pieprasa pavisam cita veida attiecības ar medijiem un mākslu.** Tam ir arī iespaids uz to, kā cilvēki saredz savu identitāti – kādreiz mēs identificējām sevi ar darbiem, ko darām un vietām, no kurām nākam, tagad esam sākuši identificēt sevi ar kultūras patēriņu – mūziku, ko klausāmies vai radām, mākslas institūcijām, kuru biedri esam. **Tas rada jautājumu – vai šīm pārmaiņām nevajadzētu atbalsoties arī kultūrpolitikā?**

Šajā aspektā radošo industriju var uzskatīt par mēģinājumu reaģēt uz pārmaiņā kultūras laukā. To var uzskatīt par valsts pārvaldes iesaistīšanos. **Tā ir gan abstrakcija, gan daudziem cilvēkiem ļoti konkrēta realitāte.** Pievērsoties manis pieteiktajam tematam – „radošās industrijas” **tikumi un trūkumi**, par trūkumiem:

- Ir viegli ieslidēt definīciju un parametru apšaubīšanā – kas ir, kas nav industrija, kā to izmērīt un ko ar to iesākt;
- Radošās industrijas jēdzienam koncentrējas uz ekonomiku, tā ir bīstamība piemirst un ignorēt citas būtiskas dimensijas
- Tas ir statistiski sarežģīts jēdziens, nav viegli to aptvert un padarīt izmērāmu.

- Industrijas ideja neietver trešo sfēru – „mājās” darināto kultūru, tam būtu nepieciešama definīcijas pārskatīšana.
- Tradicionāli kultūrpolitika fokusējas uz piedāvājumu, aizmirstot fokusēties uz pieprasījumu – kādas ir kultūras patērētāju vajadzības

„Radošās industrijas” jēdziena tikumi (jāņem vērā, ka daži no tiem ir cieši saistīti ar trūkumiem)

- Radošās industrijas jēdziena izplūdusī daba ir aktualizējusi diskusiju par kultūras dažādajām formām; tā ir atbrīvojusi mākslas no priekšstata par to sociālo pārākumu, stāvēšanu „pāri” finansiāliem jautājumiem
- Radošās industrijas jēdziens diskusijā ievieļ politiku un ekonomiku
- Radošās industrijas jēdziens un tā apšaubīšana ir iespēja caur kritiku virzīties tālāk, veicinot plašāku kultūras izpratni.

PĒTERS INKEI

„Kāds kultūras ministriem sakars ar radošo industriju?”

PĒTERS INKEI (Ungārija) - Budapeštas Observatorijas vadītājs. Budapeštas Observatorija ir organizācija, kas novēro, analizē un komentē kultūrpolitiku un kultūras finansēšanu Austrum- un Centrāleiropas valstīs. Pēters Inkei ir konsultējis Eiropas Padomi, Pasaules Banku, ir autors daudzskaitlīgām publikācijām par kultūrpolitiku un kultūras menedžmentu.

Centieniem pievērst uzmanību kultūras jomai ir sena vēsture. „Radošās industrijas” jēdzienam vispirms gribu pievērsties šādā aspektā. Aizrautība ar „radošā sektora” definēšanu ir vismaz divi mērķi – tam jānes labums kultūrai un tas ir labi “Eiropai”. Eiropai tas ir „labi”, jo tam būtu jāveicina veiksmīgāku sabiedrību rašanos visā kontinentā. Eiropas Savienības Lisabonas stratēģija ir cietusi neveiksmi, līdzīgi kā neveiksmi cieta Hruščova ideja panākt ASV. Un patiesi – abām idejām ir līdzīgs ideālistiskais gars.

Ķeroties pie definīcijām ir būtiski izšķirt kultūras un radošās industrijas. Kultūras industrijas – tā ir komerciāla ražošana, tirdzniecība, kultūras komerciāls pielietojums – izdevējdarbība, filmu industrija, skaņu ierakstu industrija utml. Šīs nozares tradicionāli ir bijušas kultūras ministriju darbības un atbildības laukā, tiesa, ne tik daudz (vai ne tikai) „atbalsta” nozīmē, bet lielā mērā pateicoties to saistībai ar pārējo kultūras lauku.

Radošās industrijas, savukārt ir tās, kas spēj radīt kultūras saturu, bet ir vairāk kopējās ekonomikas, nevis specifiski – kultūras jomas daļa. Radošo industriju jomas – TV&radio pārraide, reklāma, prese, arhitektūra, dizains, programmatūra, spēļu industrija – **tradicionāli nav bijusi kultūrpolitikas daļa un tikai salīdzinoši nesen arī šīs jomas ir piezīmējušās uz kultūras ministrijas galda.**

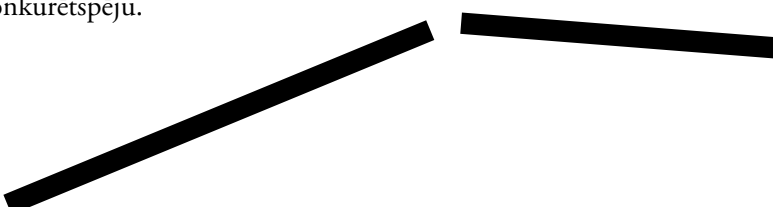
Tas, kas pietrūkst vēl joprojām, ir statistiski „satverama” definīcija, ko šie jēdzieni patiesībā ietver.

Eiropas Savienība nākamajam plānošanas periodam programmas „Kultūra” vietā ir sagatavojusi programmu „Radošā Eiropa”. Programma „Radošā Eiropa” tiek piedāvāta agrāko divu programmu – „Kultūra” un „MEDIA” vietā. Līdzšinējā programma „Kultūra” atbalstu sniedza diezgan izkliedētā veidā, atkarībā no gada prioritātēm. Programmai

„MEDIA”, savukārt, bija ļoti konkrēti definēta stratēģija: Eiropas filmu industrijas attīstība. Programmas „Radošā Eiropa” nolūks ir pievienot kultūras programmai „nākamo līmeni”, tai skaitā – jaunas finanšu iespējas, piemēram, galvojumus aizņēmumiem bankā. Šobrīd gan nav zināms, kā šīs jaunās finanšu iespējas būs sadalītas – cik no tā tiks tradicionālajām kultūras nozarei, cik tai industrijas daļai, kas pievienojas programmai no jauna, jeb - **vai jaunās iespējas neattiecas tikai uz jaunajiem pienācējiem?**

Otrs problemātisks aspekts, uz ko gribu vērst uzmanību ir jautājums par to, kurš un kāpēc runā par radošo industriju un kurš ir gatavs kaut ko iesākt tās labā. Kultūras un audiovizuālā atbalsta jomā tātad Eiropas Savienība sper drošus soļus, apvienojot to zem radošās Eiropas birkas un runājot par radošās industrijas pienesumu ekonomikai. Bet, ja ieskatāmies, piemēram, **uzņēmējdarbības un industrijas politikas nākamā perioda stratēģijā – tajā neatrast ne vārdu „radošums”, ne „radošā industrija”, ne „kultūra”**. Arī Eiropas Sociālā fonda plānošanas dokumentos – tuvākais kultūrai ir formulējums par inovatīvu risinājumu nepieciešamību sociālo vajadzību risināšanai, bet arī tās ir tikai netiešas iespējas kultūrai.

Ja mēs ticam kultūras ekonomiskajam potenciālam, tad nākotnē to nevajadzētu ierobežot ar runām par radošo industriju. Mums jābūt pārliecinātiem un jāpauž pārliecību, ka kulturāla, kultūras procesos aktīva sabiedrība ir veiksmīgāka arī ekonomikas jomā, ir jārūnā par to, kādos vēl veidos **kultūra veicina cilvēku kļūšanu par labākiem sabiedrības locekļiem, labākiem darbiniekiem** utt. Turklāt, iespējams, šie „citi” veidi kultūras ietekmei uz sabiedrības izaugsmi ir krietni vien tiešāki un nepastarpinātāki, nekā tas ir radošo industriju gadījumā. Tāpēc Eiropas stratēģija pārāk vienkāršoti skatās uz kultūras iespējamo pienesumu ekonomikai un pārāk vienkāršoti runā par to, kā kultūra var celt Eiropas konkurētspēju.

IEREDNUS
INTERESĒ PAREDZAMI
RĒZULTĀTI,
MĀKSLINIEKUS –
PROCESS UN
NEPAREDZAMI
RĒZULTĀTI.

IR LABI,
KA RADOŠĀS
INDUSTRIJAS JĒDZIENA
NEJĒDZĪGUMS AKTĪVĪZĒ
DISKUSIJĀS PAR TO,
KAS TAD IR
KULTŪRA ŠODIEN.

RADOŠĀS
INDUSTRIJAS
TAS IR LABI,
JO PATĪK
EIROPĀI.

RADOŠĀS
INDUSTRIJAS
ZELĀ GARĀŽĀS,
VIĒSISTABĀS
UN VĪRTUĀLAJĀ
VIDĒ.

EIROPAS
STRATĒGIJA PĀRĀK
VIENKĀRŠOTI SKATĀS
UZ KULTŪRAS
IESPĒJAMO PIENESUMU
EKONOMĪKAI.

KULTŪRA
VEICINA
CĪLVEKU KLŪŠANU
PAR LABĀKIEM
SABIEDRĪBAS
LOCEKĻIEM,
LABĀKIEM
DARBINIEKĪEM.

NAV
PRETNOSTĀTĪUMA
SLINKIE MĀKSLINIEKI,
KAS TĒRĒ
SABIEDRISKOS
LĪDZEKĻUS UN
UZŅĒMĒJI, KAS
TOS RADA.

ESAM
IEMĀCTĪJUSIES
LIETOT VAJADZĪGOS
VĀRDUS, NĒMAZ
NĒSOT GATĀVI
TAM PIELĀGOT
ARĪ DARBĪBU.

TAS VIŠS
SĀK ATGĀDINĀT
PADOMJU LAIKUS
– TEIKT VIENU,
DOMĀT KO
CĪTU.

PADOMJU
LAIKOS
SKAITĪTĀS CELI
SEVI DĪSTANCĒT
NO OFICIĀLĀS
IDĒOLOGIJĀS.
DĪEZ VAI TAS
JOPROJĀM IR
GUDRI.

LITERATŪRAS
FESTIVĀLS
PILSĒTAI PIEDĀVĀ
PAKALPOJUMU
PATIKAMAS -
DZĪVES VIDES
RADĪŠANU.

BET PASKATĀMĪES,
KAS NOTIKTU,
JA DZIESMU SVĒTKIEM
NONĒMTU
FINANŠĒJUMU?

UNGĀRIJĀ
10 KULTŪRKAPITĀLA
FONDA PROJEKTU
TIEK ATBALSTĪTI
PILNĀ APMĒRĀ.

NEPIECIEŠAMA
ATBALSTA
PROGRAMMA
INICIATĪVĀM,
KAS ATRODAS
PA VIÐU!

EKONOMIKAS
MINISTRIJA GATAVA
RUNĀT PAR JAUNU
ATBALSTA INSTRUMENTU,
JA KULTŪRAS NOZARĒ
NOFORMULĒ, KAS TĒSI
NEPIECIEŠAMS.

JĀ FINANŠĒJUMA
IEGŪŠANAI NODER
PIEDERĪBA RADOŠAJAI
INDUSTRIJAI, TAD
SAUCIET SEVI
PAR TĀDU!

RADOŠĀS
INDUSTRIJAS
JĒDZIENS
SEVI LATVIJĀ
IR IZSMĒLĪS.

KULTŪRA
IR ARĪ
RĒSURSS
NE TĪKAI
PĀTĒRĪNA
PREČE!

KULTŪRAS
ORGANIZĀCIJĀM
JĀBEIDZ LŪGT
ATBALSTS, TĀM
JĀPIEDĀVĀ
APMAIŅA AR
VĒRTĪBĀM!

BERKS VAHERS

Saikne starp radošo industriju un
sabiedriski finansētu kultūru.

Skats no Igaunijas.

BERKS VAHERS (Igaunija) - rakstnieks, kritiķis, lektors, DJ, kā arī kultūras konsultants. Berks Vahers pasniedz Tartu Universitātē, 2005. – 2011.g. vadījis Igaunijas rakstnieku savienības Tartu nodaļu, ir Tartu literārā festivāla „Prima Vista” un kultūras laikraksta „Müürileht” padomes loceklis. B.Vahers ir piedalījies Tartu pilsētas stratēģijas veidošanā, kā arī strādājis Tallinas – Eiropas Galvaspilsētas 2011 radošajā padomē. Trīskārt ieguvis Tartu kultūras balvu – kā kritiķis un producents.

Igaunijā retāk lieto jēdzienu radošā industrija, biežāk – radošā ekonomika, tas arī ir ietekmējis praksi, kas raksturo Igaunijas situāciju: radošā ekonomika tiek izprasta ļoti plaši – kā radošuma pielietošana biznesa praksē, bet ne obligāti tiešā saistībā ar mākslām, radošā ekonomika Igaunijas izpratnē tiecas ietvert arī bezpeļņas sektoru, mākslinieciskās dimensijas, personības, kā arī „home-made” prakses.

Pretnostatīt sabiedriski atbalstītu kultūru un uzņēmējdarbības prakses, kas savu darbību nodrošina pašas ir sarežģīti, jo daudzas kultūras norises atbalsta citi blakus-biznesi, savukārt kultūras uzņēmējdarbību daļēji atbalsta arī sabiedriskais finansējums. Par kādu patstāvību gan te var būt runa?

Viss ir savstarpēji saistīts krietni sarežģītākos, daudzslāņainākos veidos.

Nav pretnostatījuma „slinkie mākslinieki”, kas tērē sabiedriskos līdzekļus un uzņēmēji, kas tos rada; nav arī tāda vispārēja „mākslinieka”, kas ir izcils un iedvesmojošs parējiem vien tāpēc, ka ir mākslinieks.

Tāpēc ļoti svarīgas ir vidutāju lomas, arī šādas diskusijas un forumi, jo tie palīdz atklāt jēdzienu daudznozīmību. Arī Igaunijā šāda veida diskusijas ir bijušas nozīmīgas, es to sauktu par tādu “nolieguma fāzi”, kurai esam tikuši pāri, bet tas arī nenozīmē, ka esam nokļuvuši visa akceptēšanas fāzē. Tā vietā intensīvāka ir kļuvusi divkosība – **esam iemācījušies lietot „vajadzīgos” vārdus, nemaz neesot gatavi tam pielāgot arī darbību.**

Dažkārt iekšējā spriedze var radīt lielisku mākslu, dažreiz – lieliskus projektus...

Aiz visas oficiālās runāšanas par izaugsmi radošajā ekonomikā, biznesa inkubatoriem, utml.; aiz visas projektu rakstīšanas ir daudz valodas lietošanas bez īstas ticēšanas idejām, ko tā pauž. Varbūt, ka tas pat ir labi. **Krīze daļēji iestājās tāpēc, ka netalantīgi un nekvalificēti cilvēki gribēja būt uzņēmēji**, varbūt mākslinieku konservatīvisms un nevēlēšanās kļūt par uzņēmējiem šajā ziņā ir laba. Bet no otras puses – varbūt viņi neapzināti tomēr pārņem uzņēmējdarbības prakses. Arī sociālisma laikā divosība bija gluži ierasta – teikt vajadzīgo, bet mēģināt darīt to, ko patiesībā vēlamies. Un dažkārt es domāju – vai tikai mēs netuvojamies šai pašai stadijai. Varbūt tas nav komunistiskās pagātnes dēļ, varbūt tas ir kas dziļāks – gadi, kas pavadīti zem citām varām ir padarījuši mūs (pārāk) adaptēties gatavus.

Tad kāds ir risinājums, lai to visu padarītu patiesāku?

Padomju laikos skaitījās cēli un gudri sevi distancēt no oficiālās ideoloģijas diskursa. Es nedomāju, ka tas vēl joprojām ir gudri.

Mēs visi esam kultūras tirgus daļa gan ar to, ko mēs radām, organizējam, lietojam. Iesaistīties diskusijā ir katra spēkos. Radošās ekonomikas kartēšana arī ir veids, kā „piešķirt balsi” dažādiem nozares spēlētājiem, tomēr ir atšķirība – vai mēs tikai atzīstam, ka jā, lūk, cilvēki un iniciatīvas, kuras iepriekš bija ārpus uzmanības loka eksistē; vai arī tiešām uzklaušām, kas šiem cilvēkiem ir sakāms. Varbūt, ka ir iespējams iegūt sociālu kapitālu, ko tālāk varam pārvērst finanšu kapitālā. Piemēram, otrreizējais (second-hand) tirgus arī ir daļa no radošās ekonomikas, turklāt papildus ekonomikas vērtībai tas pārstāv arī otrreizējās lietošanas vērtības. Bet tā ir viena no grupām, kuru neieklauj radošās ekonomikas kartēšana. Līdzīgi arī cilvēkus, kas nodarbojas ar mākslu kā ar blakus nodarbi, nevis galveno ienākumu avotu, mēs arī neņemam vērā vairāku darbu faktoru, strādāt divos, trīs darbos, nodarboties ar kādu vaļasprieku – tas viss ir radošās ekonomikas daļa.

Radošā ekonomika ir tiešām izplūdusi teritorija, vai ne?

Mums ir jāpārdefinē radošā ekonomika, ņemot vērā ilgtermiņa sociālo vērtību, ko spēj radīt kultūra. Nevis īstermiņa peļņu, apmeklētāju skaitu utml. Igaunijā, un, pieļauju arī Latvijā ir tipiska aizraušanās ar šiem skaitļiem – ar apmeklētāju daudzumu, publikāciju skaitu. Vislielākā nozīme ir ietekmei uz sabiedrību (communal footprint) un to kultūras process paveic daudz veiksmīgāk kā jebkura politikas programma. Tas nozīmē, ka būtu arī jāpārdefinē partnerība. **Ir jāatmet izpratne par „atbalstu kultūrai”, par atbalsta vai finansējuma lūgšanu.**

Tā vietā ir jārūnā par **apmaiņu ar vērtībām**. Es kā literārā festivāla organizētājs piedāvāju pilsētai savu pakalpojumu – radīt pilsētas iedzīvotājiem vidi, kas viņiem ir saistoša, kas viņus motivē dzīvot un strādāt šajā pilsētā un pilsēta no manis pārņem šo pakalpojumu, tā ir līdzvērtīga apmaiņai. Jo kopienas radīšana ir būtiska, tas ir sākums daudzām lielām lietām.

RASA ŠMITE

Kultūra – radošuma industrija vai stratēģisks virzītājspēks?

RASA ŠMITE - jauno mediju māksliniece un tīklu pētniece, Jauno mediju kultūras centra RIXC (2000) dibinātāja un vadītāja, asociētā profesore Liepājas Universitātē un pētniece Leuphana University Līneburgā (Vācija). Latvijas Mākslas akadēmijā iegūts mākslas maģistra grāds (2000) un Rīgas Stradiņa universitātē – sociālo zinātņu doktora grāds (2011) par disertāciju, kas izdota grāmatā “Kreatīvie tīkli”.

Gribu pievērsties tam, kā kultūra pastāv radošās industrijas laikmetā? Kā tā turpinās pastāvēt?

Kultūrai ir mainīga loma sabiedrībā. Tad, kad aizsākās radošās industrijas ideja 90.gados, diez vai britu iniciatori paredzēja, ka šī ideja izplatīsies tik plaši. Kultūra pēc antropoloģiskā skatījuma ir cilvēks un visi ar viņu saistītie fenomeni. Kultūra pēc tradicionālā uzskata ir tautas gara manta, kas nodrošina nācijas identitāti. Kultūra pēc Rietumu modernā/postmodernā uzskata ir arī inovatīvs, radošs virzītājspēks. Latvijā dominē tradicionālā kultūras izpratne.

Kultūras definīcija Rietumos un Austrumos ir atšķirīga:

Rietumos ar to tiek saprasta augstākā māksla vs. Populārā kultūra;
Austrumeiropā: augstā kultūra vs. amatieru kultūra

Un no tā izriet pārliecība, ka par augsto kultūru varētu atbildēt kultūras ministrija, bet par amatieru kultūru – pašvaldības. Tomēr šodien tāds skatījums nav tik vienkāršs, ir jāreķinās, ka **kultūra ir arī resurss ne tikai patēriņa prece**.

Mana specializācija ir tīklu kultūra – interese par to, kā digitālo tīklu tehnoloģijas ietekmē kultūras un mākslas sektoru? 90.gados ar interneta palīdzību tika veidotas virtuālās kopienas. Tās veidoja mākslinieki, teorētiķi, inovatīvie cilvēki. 90.gadu beigās, kad internets kļuva publiski pieejams, valdīja vīzija, ka rodas jauna ekonomika un intelektuālais īpašums var tikt pārveidots tirgū konkurētspējīgā precē, tomēr pat tīklu kultūru ir jārūpējas, tāpat kā par kultūru kopumā.

Radošā industrija rodas brīdī, kad tiek radīts un tiek izmantots intelektuālais īpašums. Svarīgi ir saprast, ka radīšana ir gan individuāla gan kolektīva, tīklošanās, apvienošanās klāstros ir laba iespēja. Būtiska radošās industrijas vērtība, kam jāpievērš uzmanība un kas jāveicina ir iesaiste: radošajā industrijā ir svarīgi ne tikai nopirkt gatavu preci, bet arī pagatavot pašam.

Secinājumi: **Kultūra ir gan process gan produkts** un tas ir jāņem vērā, tai skaitā ņemot vērā abu izpausmju mijiedarbība. Tīklu kultūra saskaras ar jauna veida problēmām, piemēram, digitālās mākslas arhivēšanu – kas notiek ar youtube vai video ievietotajiem darbiem? Kultūras Alianses aktivizēšanās Latvijā norāda, ka kultūras cilvēki ir kļuvuši aktīvāki.

Kultūra pastāvēs pēc radošās industrijas, drīzāk aktuāls ir jautājums par radošās industrijas ilgtspēju. Kultūrai ir jārisina viņu jautājumi, bet radošajai industrijai tāpat ir jāpievēršas savas ilgtspējas problēmām.

LITERATŪRAS
FESTIVĀLS
PILSĒTAI PIEDĀVĀ
PAKALPOJUMU
PATIKAMAS -
DZĪVES VIDES
RADĪŠANU.

IEVA ZEMĪTE

Kas nav radošā industrija?

IEVA ZEMĪTE ir Latvijas Kultūras akadēmijas koledžas Kultūras ekonomikas pasniedzēja, strādājusi Dzintaru koncertzālē, vadījusi Latvijas pašākumu centru asociāciju, šobrīd strādā pie doktora disertācijas, pētot radošās industrijas uzņēmumus Latvijā.

Radošajai industrijai ir daudzas definīcijas un tas nav Latvijā radies jēdziens, tāpēc nebūs iespējams visu ielikt radošo industriju rāmī, pirms tam nepievēršot uzmanību tam, kādas industrijas tad ir vai nav Latvijā. Radošās industrijas jēdziens ir pārceļojies pāri okeānam un ir labi iedzīvojis, un tomēr – nelielas kultūras iniciatīvas, tādas, kuras, piemēram, atbalstīja programma „BRIGĀDES” un kas Latvijā tiek pieskaitītas radošās industrijas laukam, es drīzāk pielidzinu mūsdienu amatniecībai, nevis industrijai un manuprāt, tas palīdz nepazaudēt šo iniciatīvu jēgu. Ir jāsaprot, kāds ir aktivitāšu (uzņēmējdarbību) mērķis. Un jāapsver, vai tiešām viss ir jāliek „vienā maisā”? Zinot spēles noteikumus, mums jāspēj atrast sevi vai pozicionēt sevi – vai atrodamies tirgus laukumā, vai varam runāt par to zonu, kurā noteicošas ir sabiedriskais labums un nepieciešams valsts atbalsts.

Teorijā ir ierasts dalījums „tīrās mākslas”, kultūras industrija, radošā industrija un saistītās industrijas. Par tā sauktajām tīrajām mākslā parasti runā kā par cilvēkresursu, kura izmaksas ir lielākas par ienākumiem. Tomēr **arī uz „tīro mākslu” var palūkoties kā uzņēmējdarbību, ja ar uzņēmējdarbību saprot jaunu vērtību radīšanu, riska uzņemšanos, citu resursu piesaisti mērķa sasniegšanai.** Tādejādi daudzas iniciatīvas, kuras pierasts uzskatīt par piederīgām „tīrajai mākslai”, patiesībā darbojas pēc uzņēmējdarbības principiem.

Valstij jāatbalsta kultūras aktivitātes, jo tā ir ieinteresēta saturā un jēgā, ko spēj radīt kultūra, valsts atzīst to par derīgu un nepieciešamu sabiedrībai. Bet kā novērtēt to kultūras radīto ietekmi, kas nav izmērāma ar finanšu rādītājiem? Kādi var būt citi kritēriji? Kritērijs var būt dzīvotspēja – tā atklājas organizācijas mērķi un cilvēku lokā, kuriem tas ir svarīgi, tās ir arī ilgtermiņa sadarbības, ko organizācijai izdodas nodibināt; un izaugsme ir svarīga, lai organizācija turpinātu pastāvēt. Tādejādi kultūras organizācijas nav jāpiespiež kļūt par uzņēmumiem, gluži otrādi – ir jāatzīst, ka tās jau

darbojas kā uzņēmumi (uzņemas riskus, piesaista resursus, rada jaunas vērtības) arī tad, ja saņem sabiedrisko līdzekļu atbalstu; to, **vai kultūras organizācija darbojas sekmīgi var novērtēt, pievēršot uzmanību tam, vai organizācijai ir savs ieinteresēto loks** (publika, mākslinieki, kritikas, atsauksmes, mediji), **vai veidojas ilgstoši** (tai skaitā starptautiski) **sadarbības partneri**. Vērtējot kultūras organizācijas un kultūras uzņēmumus ir svarīgi neignorēt šos saturiskos kritērijus.

RISINĀJUMU DARBŅĪCU KOPSAVILKUMS.

RA?

Kā gribam definēt radošo industriju?

Moderē ZANE KREICBERGA.

Radošās industrijas – tas ir politiķu izveidots jēdziens, kam tagad cenšas pielāgot reālo situāciju. Vismaz Latvijā šis jēdziens nav radies no paša kultūras lauka nepieciešamības nodefinēt jaunas nozares vai tendences.

Pašlaik Latvijā var sastapties ar divām dažādām izpratnēm

Radošā industrija kā nozare, kas skaidri nodalāma no mākslām un ietver datorspēļu industriju, reklāmas industriju, arhitektūru utml.

Radošā industrija kā pazīme, kas piemīt dažādām kultūras organizācijām, tai skaitā mākslas centriem, kultūras namiem u.c. Tas ir – jebkura saimnieciska darbība tiek uztverta kā radošās industrijas pazīme. Piemēram, nekomerciāls mākslas centrs, izdodot un pārdodot katalogu ietiecas radošās industrijas laukā.

Radošās industrijas ideja ir mēģinājumus leģitimizēt kultūras eksistenci diskursā, kuru nosaka skaitļi.

Radošo industriju ideju izplatību ietekmē globālā konkurence, kas liek Eiropai pamatot savu konkurētspēju, sacenšoties ar tādām ekonomikas lielvarām kā ASV un Ķīna.

Lai gan tehnoloģijas ierasts saistīt ar radošo industriju, tomēr dažkārt tehnoloģiju pielietojumam mākslās ir vairāk laboratorijas, eksperimenta forma.

Uzmanības pievēršana radošumam jāizmanto kā iespēja pāorientēt izglītību uz radošo spēju attīstīšanu, ar to saprot ne tikai radošas, mākslinieciskas prasmes, bet drīzāk domāšanu, adaptēšanās spēju, iespēju saskatīšanu, utml.

Nemitīgi tiek runāts par labklājības celšanu un darba vietu radišanu, tomēr pārāk primitīvi tiek izprasts, kas ir „labklājības celšana” – vai tas ir tikai saražotā kopprodukta pieaugums, vai arī intelektuālās, garīgās, emocionālās vides attīstīšana?

Jautājums kultūras procesa veidotājiem šobrīd ir: kāda pozīcija jāieņem? Vai jēdziens „radošā industrija” jāuztver kā neizbēgama laikmeta prasība, kurai jālūko pielāgoties, vai arī ir iespēja pretoties kultūras tulkošanai industrijas valodā?

Domājot par radošo industriju ir būtiski nodalīt to kultūras daļu, kas spēj izdzīvot brīvā tirgū un to kultūras daļu, kurā valstij jāinvestē. Valsts investīcijām jāuzņemas atbildība par inovāciju radīšanu, risku (eksperimentu, jaunrades procesu), sociālajām vajadzībām un izglītību. Jārēķinās, ka arī tirgū dzīvotspējīgā kultūras daļa vēlāk „barojas” no valsts atbalstītā kultūras procesa.

Kultūra rada sociālu labumu un nerada zaudējumus. T.i. nez vai ilgtermiņā ir prātīgi uzsvērt ekonomisko atdevi, ko rada kultūras process – pārdotās biļetes, katalogus, blakus pakalpojumus; jo ekonomiskā atdeve neizbēgami būs lielāka izklaides industrijai, ražošanai utt. Tāpēc būtiski saprast, ka kultūra rada pievienoto vērtību, kas izpaužas citādi – patīkamā vide dzīvošanai, strādāšanai, ideju radīšanai un apmaiņai. Tā ir virsvērtība, ko spēj radīt kultūra, bet ne tik veiksmīgi spēj radīt citas, ekonomiskā ziņā rentablākas nozares.

Svarīgi ir neiestrādāt sabiedrība patērētāja apziņas līmeni.

KULTŪRA

RADOŠUMS

DO?

Saikne starp kultūru un radošo industriju

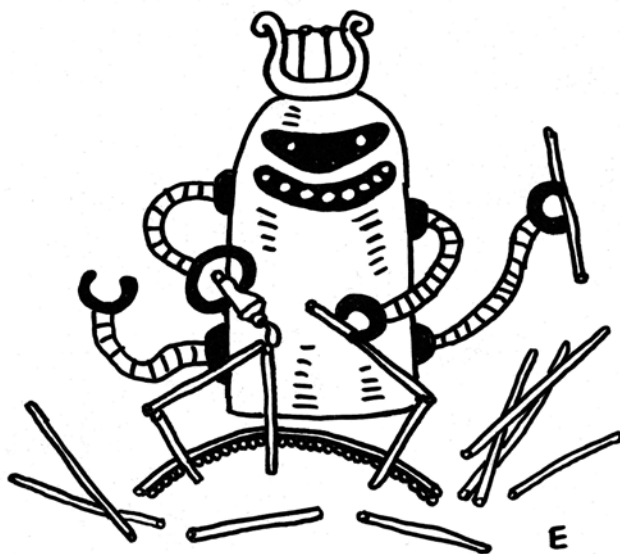
Moderē SARMĪTE ĒLERTE.

Jautājums – vai vēlamies sapludināt robežas starp radošo industriju un (pārējo) kultūru? Vai tas ir izdevīgi? Lai to noskaidrotu, vispirms mēģinām nošķirt abus jēdzienus.

Kultūru raksturo: kultūra spēj veidot kopienу, nāciju, savienot vēsturi ar šodienу, kultūra palīdz apzināt identitāti, izskaidro katram individuam, kas viņš ir, kultūrai ir ētiskā un estētiskā kapacitāte, kultūra ir pieejama un virsur esoša, kultūra rada vērtības.

Radošo industriju raksturo autorība (ar autortiesībām aizsargātas, kāda radītas lietas), potenciāls sevi atpelnīt, tā spēj patstāvīgi eksistēt tirgū.

Vienlaikus ir iespēja ievērot daudzu kultūras produktu duālo dabu – tie apvieno gan industrijas gan kultūras pazīmes, svarīgi skatīties, kurš mērķis (tirgus vai vērtības) prevalē. Piemēram, Aivara Eipura dzejas grāmata, kas iznāk nelielā tirāžā, tai piemīt radošās industrijas pazīmes, bet tā nespētu iznākt bez sabiedriskā atbalsta; Dziesmu un deju svētki var tikt uzskatīti par radošo industriju, ja ievērojam visus saistītos pakalpojumus, kas tiek radīti un piedāvāti (suvenīri, ieraksti utt.), izteikts radošās industrijas piemērs ir konfektes Dzintars – dizaineru radīts un tirāžēts darbs, kas spēj eksistēt brīvā tirgū un vienlaikus komunicē Latvijas identitāti.

Kad kuru „seju” radīt? Kad saukt sevi par radošo industriju, kad – par kultūru? Risinājumu darbnīcas ieteikums ir pragmatisks – ja finansējuma iegūšanai noder piederība radošajai industrijai, tad sevi par tādu var nodēvēt, ja izdevīgi pozicionēt sevi kā kultūras iniciatīvu, tad var sevi dēvēt tā.

ŠUMS?

Atbalsta instrumenti kultūrai, radošajai industrijai un iniciatīvām „pa vidu”.

Moderē IEVA ŪBELE.

Lielbritānijas pieredze: valsts nauda netiek piešķirta privātajam sektoram, tas savukārt rada spiedienu uz kultūras organizācijām neklūt pelnošām, neattīstīt saimniecisko darbību – tā ir situācijai, kurai būtu jāmeklē risinājums. Jāsaprot, kādi ir valsts (sabiedrības) mērķi, raugoties uz kultūru un radošajām industrijām:

- Palielināt kultūras kapitālu (culture capital) – šai jomai tiek virzīti sabiedriskie līdzekļi
- Palielināt finanšu kapitālu (financial capital) – mazāk subsīdiju, „pelnoša” kultūras un industrijas daļa
- Palielināt sociālo kapitālu (social capital) (saliedēt, veidot spēcīgu sabiedrību)

Ja tiecas sasniegt visus trīs mērķus, tad radošo industriju un kultūras atbalstu nevajag nošķirt. Problēma – kā novērtēt subjektīvo labumu (vērtības, sociālais kapitāls utt), ko rada kultūra?

Kultūras finansējuma ierasta problēma – sadrumstalots finansējums.

Piemēram, Kultūrkapitāla fonds vienmēr piešķir nelielu prasītā finansējuma daļu. Igaunijas pieredze: tiek prasīts 10% līdzfinansējums.

Ungārijas pieredze – ir panākta vienošanās, ka 10% no idejām saņems 100% no prasītā finansējuma, pārējos atbalsta daļēji.

Ierosinājums: jārada „valsts naudai” alternatīvi avoti, piemēram, loterijas fonds, kā tas eksistē Lielbritānijā. Jārada atbalsta programma iniciatīvām, kas atrodas „pa vidu”, piemēram festivāliem, kuri rada gan sabiedriski būtisku saturu, gan spēj (daļēji) pelnīt. Nepieciešams ilgtermiņa finansējums, trīs gadu, piecu gadu līgumi.

LIAA un Ekonomikas ministrijas pārziņā ir komersanti, LIAA jau šobrīd piedāvā atbalsta instrumentus, kas brīvi pieejamas arī radošās industrijas uzņēmumiem – atbalsts dalībai izstādēs, darbinieku apmācībai, jaunu produktu attīstībai u.c. Ir radošās industrijas specifika, kas jāņem vērā, piemēram, jaunu produktu attīstība – piemēram, dizainerim „jauns produkts” var būt katrs jauns izstrādājums ko tas rada. Iespējas izstrādāt atsevišķus kritērijus īpaši radošajai industrijai ierobežo arī ES politika, tāpēc ideja par maziem grantiem kultūras uzņēmumiem, iespējams vieglāk īstenojama, to paredzot valsts budžetā. Ekonomikas ministrijas un LIAA aicinājums – ja kultūras nozare kopā ar Kultūras ministriju noformulē vajadzību, Ekonomikas ministrija ir atvērta sarunai par jaunu atbalsta instrumentu izveidi.

TEKSTI, ORGANIZĀCIJAS UN PROJEKTI,
KURIEM IESAKĀM PIEVĒRST UZMANĪBU:

<http://www.budobs.org/>

Budapeštas observatorija: reģionāla kultūras finansēšanas observatorija Austrum- un Centrāleiropā.

www.demos.co.uk

Domnīca DEMOS. Domnīca, kas pievēršas politikas un varas analīzei.

<http://www.culturelab.com/>

CultureLab. Ziņas un jaunumi par kultūrpolitiku.

http://www.artterritory.com/lv/zinas/1159-vai_vizuala_maksla_ir_radosa_industrija/

Vai vizuālā māksla ir radošā industrija? Vaicā Arterritory.com

<http://www.frame-fund.fi/images/stories/pdf/Fw2007/fw-issue6-screen.pdf>

FRAMEWORK. Finnish art review. Numurs veltīts radošo industriju kritikai.

http://www.networkcultures.org/_uploads/32.pdf

My Creativity Reader – kritisku tekstu antoloģija par radošo industriju.

Redaktori Geert Lovink un Ned Rossiter.

<http://mayflybooks.org/wp-content/uploads/2011/05/9781906948146CritiqueOfCreativity.pdf>

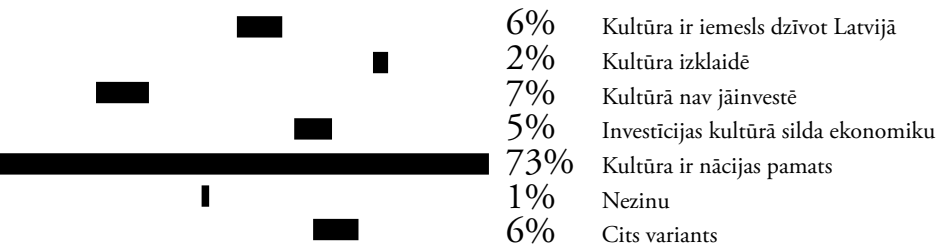
Critique of Creativity: Precarity, Subjectivity and Resistance in the “Creative Industries” – kritisku tekstu krājums par radošo industriju. Redaktori: Gerald Raunig, Gene Ray un Ulf Wuggenig.

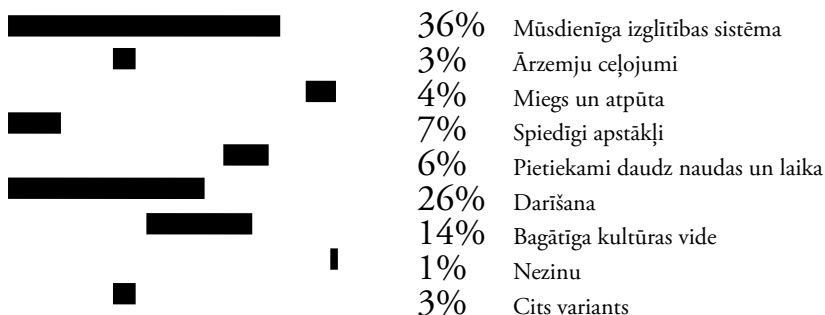
<http://k3000.ch/becreative/index.html>

Be Creative! Izstāde, konference, mākslinieku un teorētiķu skats uz radošās industrijas diskursu.

Kas ir galvenais iemesls, kāpēc valstij būtu jāinvestē kultūrā?

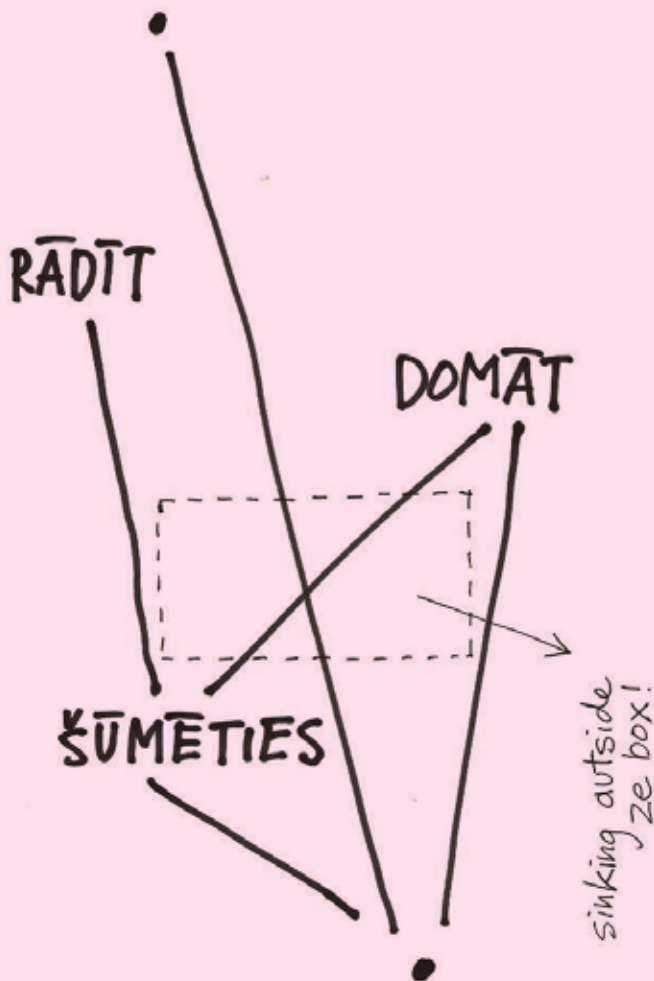

Kas vislabāk attīsta radošumu?

* Aptaujai ir informatīvs raksturs. Tajā brīvprātīgi piedalās ir.lv mājas lapas apmeklētāji. Uz minētajiem jautājumiem atbildējuši attiecīgi 361 un 359 ir.lv lasītāji.

Rīko:

LAIKMETEŠS MĀKSLAS CENTRS

• Culturelab

Atbalsta:

ARTERRITORY

ir

EASYGET.lv
pasākumi, jaunumi, foto, apskati